

Кручиненко Вікторія Анатоліївна, здобувач навчально-науково-виробничого центру НУЦЗУ

Kruchynenko Victoria Anatoliyivna, researcher of Training, Research and Production Center of the National University of Civil Defence of Ukraine

ФІНАНСОВИЙ МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

FINANCIAL MECHANISM OF STATE REGULATION OF ENTERPRISE DEVELOPMENT IN A MARKET ECONOMY

У статті розкрито сутність фінансового механізму державного регулювання розвитку підприємства в сучасних умовах ринкової економіки. Розглянуто основні теоретично методологічні підходи до розкриття змісту поняття «фінансовий механізм». Застосовано комплексний підхід, що передбачає одночасне розуміння вказаної категорії як засобу внутрішньої організації фінансових відносин, засобу реалізації управлінських рішень в управлінні фінансовими ресурсами та засобу реалізації впливу фінансів на господарську діяльність підприємств.

Ключові слова: фінансовий механізм державного регулювання, державне регулювання розвитку підприємства, функції, принципи, методи державного регулювання економіки; економічна політика, фінансові ресурси.

The article reveals the essence of the financial mechanism of state regulation of enterprise development in modern market economy. The main theoretical and methodological approaches to the disclosure of the meaning of the concept of "financial mechanism" are considered. An integrated approach shall be applied, which provides a simultaneous understanding of this category as a means of internal organization of financial relations, a means of implementing management decisions in the management of financial resources and a means of implementing the impact of finance on economic activity of enterprises.

Keywords: financial mechanism of state regulation, state regulation of enterprise development, functions, principles, methods of state regulation of the economy; economic policy, financial resources.

Постановка проблеми. Реалізація основних напрямів політики розвитку підприємства залежить від використання ефективного фінансового механізму державного регулювання. Важливою складовою механізму державного регулювання підприємства має стати система його державної підтримки, створення якої нині проголошується як запорука поліпшення стану в усіх сферах соціально-економічного життя суспільства: розвитку вітчизняного виробництва,

підвищення зарплати та пенсій, життєвого рівня населення, підвищення якості освіти, охорони здоров'я, культури тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання формування та функціонування фінансового механізму державного регулювання розвитку підприємства представлені у наукових працях вітчизняних і зарубіжних учених, а саме: Л. Албакіна, Г. Атаманчука, В. Афанасьєва, В. Бакуменка, О. Бойко-Бойчук, О. Побережець, Є. Масленнікова, Ю. Сафонова, Р. Майерсона, Р. Рудницької, О. Сидорчука, О. Стельмаха, Н. Харченко та інші.

Метою статті є розкриття сутності фінансового механізму державного регулювання розвитку підприємства в сучасних умовах ринкової економіки.

Виклад основного матеріалу. У сучасному світі, за умови ринкової економіки, а так само кризи і розвитку ринкових стосунків в практику входять нові поняття, такі як акціонування, валютні фонди, дивіденди, з'являються нові види податків. Фінансовий механізм будь-якої організації починає ускладнюватися і пристосовуватися до зовнішніх чинників, наприклад, посилюються вимоги і зобов'язання у сфері платежів, податків, дивідендів і так далі. Усі компоненти механізму потрібні для того, щоб оптимізувати і активізувати діяльність підприємства в цілому, при цьому задовольняючи інтереси всіляких учасників ринкових стосунків цієї фірми.

Дія фінансового механізму на результати виробництва підприємства в цілому, а так само на формування ресурсів і функціонування в цілому фінансового ринку відбувається за допомогою оптимального використання накопичень підприємства, доходів і фондів.

У фінансовому механізмі з'являються ускладнення стосунків, за умови якщо неправильно використовуються його стимули і важелі. Тільки об'єктивна економічна, державна і фінансова політика, здатні раціонально реалізовувати можливості фінансового механізму.

Стабільна течія процесу розширеного виробництва безпосередньо залежить від фінансового механізму і фінансової політики, як складових частин економічного механізму і політики. Розвитку соціально-економічного розвитку суспільства сприяє грамотно сформульована політика фінансів, а так само чітко налагоджений і синхронно працюючий фінансових механізм.

Поняття стійкості є однією з найважливіших характеристик економічної динаміки і розглядається з боку розвитку усіх суб'єктів. Деякі теорії економічного зростання розглядають стійкість цієї економічної системи як чинники розвитку, в основі їх лежать як фінансові механізми так і інвестиційні ресурси. На рівні окремо взятого підприємства поняття стійкості розглядається через фінансовий стан цього підприємства, так само воно здійснює свої функції саме через фінансовий механізм [3].

Фінансовий механізм - система дії фінансових інструментів, яка виражається в плануванні, стимулюванні і організації для використання фінансових ресурсів.

Фінансовий механізм підприємства має особливі відношення:

- усередині самого підприємства;
- стосунки нашої організації з іншими організаціями або

підприємствами; у рамках фінансово-промислової групи, холдингів, аграрно-промислових об'єднань, торгово-закупівельних організацій;

- з фінансово-кредитною системою;
- інвестиційними інститутами;
- страховими компаніями і організаціями;
- з вищестоящими організаціями.

Фінансові стосунки, що утворюються усередині кожного підприємства, складаються по-своєму: або між апаратом управління і структурними підрозділами, між адміністрацією і працівниками, між різними підрозділами, а якщо це акціонерне товариство, то і з радою директорів або так званому наглядовою радою.

Ці стосунки спрямовуються на встановлення і дотримання порядків доведення до структурного підрозділу завдань фінансового плану, організацію контролю за виконанням заданих завдань і операцій і так далі.

Фінансові стосунки між різними структурними підрозділами спрямовані на своєчасне якісне і ефективне виконання завдань і передбачають посилення фінансової дії саме в цьому напрямі [1].

Кожна окремо взята ланка і сфера фінансового механізму підприємства являється частиною цілого фінансового механізму. Вони як взаємозалежні так і взаємозв'язані. В той же час усі ланки і сфери функціонують досить самостійно, що робить необхідність постійного узгодження складників фінансового механізму і контролю за їх виконанням. Дуже важливою умовою дієвості фінансового механізму складає внутрішня ув'язка складених ланок. Виходячи з вищесказаного, можна зробити висновок, що фінансовий механізм - сукупність форм і методів, інструментів і важелів формування і використання фондів фінансових ресурсів з метою забезпечення різноманітних потреб держави, господарюючих суб'єктів і населення.

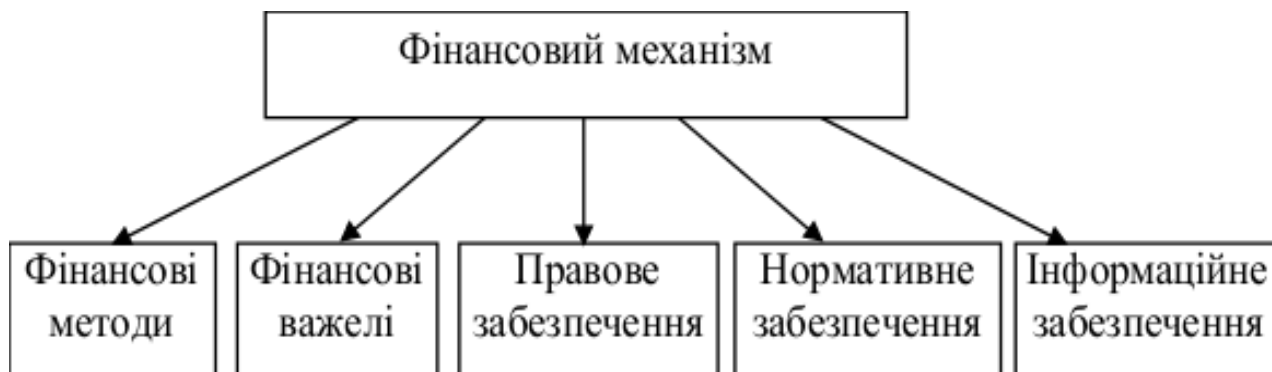

Рис. 1 – Схема фінансового механізма

Кожна сфера і ланка фінансового механізму є частиною єдиного цілого. Разом з тим вони функціонують відносно самостійно. Ця обставина зумовлює необхідність постійного узгодження складових фінансового механізму.

Фінансовий метод можна визначити як засіб дії фінансових стосунків на господарський процес. Фінансові методи діють в двох напрямках: управління

рухом фінансових ресурсів і ринковими комерційними стосунками, пов'язаними зі зміною витрат і результатів, з матеріальним стимулюванням і відповідальністю за ефективне використання грошових фондів. Дія фінансових методів проявляється в освіті і використанні грошових фондів.

Серед фінансових методів особливе місце займає фінансове планування і прогнозування.

Фінансове планування - це діяльність по складанню планів формування, розподілу і використання фінансових ресурсів на рівні окремих суб'єктів господарювання, їх корпоративних об'єднань, галузевих структур, територіально-адміністративних одиниць, країн в цілому.

Об'єктом фінансового планування є фінансові ресурси, що утворюються в процесі розподілу і перерозподілу ВВП, а результатом - різні види фінансових планів і прогнозів.

Фінансовий план - це план формування і використання фінансових ресурсів. Фінансові плани мають форму балансу - прибуткові і витратні розділи.

Основними завданнями фінансового планування є:

- визначення джерел і об'ємів грошових ресурсів, необхідних для розширеного відтворення, їх розподіл між секторами економіки;
- зосередження в руках держави централізованого фонду грошових ресурсів, необхідних для успішного виконання державних функцій;
- забезпечення необхідних пропорцій в розподілі і використанні грошових ресурсів;
- стимулювання найбільш ефективного використання матеріальних, трудових і грошових ресурсів, зниження собівартості продукції і виявлення внутрішньовиробничих резервів.

Виконання цих завдань реалізується через:

- 1) основний фінансовий план держави - Державний бюджет і бюджети усіх рівнів;
- 2) кредитний і касовий план Національного банку і комерційних банків;
- 3) баланси і звіти підприємств;
- 4) кошториси установ, які фінансуються з бюджету.

Формування фінансових планів і прогнозів базується на двох основних принципах:

- 1) науковій обґрунтованості;
- 2) предметно-цільовому підході.

Принципи - це засадничі елементи системи управління. Принципи визначають характер дії як окремих підсистем і їх елементів, так і механізму в цілому [5].

Наукова обґрунтованість планування припускає економічну обґрунтованість фінансових показників, відображення реальних процесів економічного і соціального розвитку, збалансованості фінансових ресурсів.

Предметно-цільовий підхід передбачає конкретне цільове призначення.

У фінансовому плануванні використовуються спеціальні методи: нормативний, розрахунково-аналітичний, балансовий і метод економіко-математичного моделювання.

Суть нормативного методу фінансового планування полягає в тому, що при розрахунку фінансових показників за основу беруться фінансові норми і нормативи, до яких відносяться норми амортизаційних відрахувань, рентабельності окремих видів товарів (робіт, послуг), обігових коштів, ставки заробітної плати, норми витрачання засобів у бюджетних установах, норми відрахувань до фондів соціального призначення і тому подібне

Нормативний метод досягає найбільшої ефективності за умови, що норми і нормативи відповідають таким вимогам: вони мають бути науково-обґрунтованими; прогресивними (орієнтованими на кращий досвід); тривалої дії; стабільними.

Розрахунково-аналітичний метод фінансового планування ґрунтується на фактичних показниках фінансової діяльності в попередні звітні періоди. На основі аналізу фінансових показників за минулі роки і період, що передував передплановому році, встановлюється початкова база планування. Потім визначаються чинники, які можуть вплинути на фінансову діяльність в плановий період, розраховуються індекси і коефіцієнти їх впливу. На підставі базових показників, а також коефіцієнтів, що характеризують фінансові показники на плановий період. Це досить трудомісткий метод, вимагає значної аналітичної роботи, проте на сьогодні його застосування є найреальнішим [2].

Балансовий метод у фінансовому плануванні припускає відповідність витрат джерелам їх покриття і взаємозв'язок усіх розділів фінансового плану, фінансових і виробничих показників, внаслідок чого досягається збалансованість плану. Зараз цей метод набуває особливого значення, оскільки усі витрати підприємств залежать від зароблених ними засобів і підприємства повинні розраховувати тільки на власні надходження, а не на допомогу держави або міністерства.

Дуже перспективним є метод економіко-математичного моделювання. Ґрунтується він на розробці математичної моделі фінансової діяльності підприємства або держави в плановому періоді. Цей метод дає можливість розрахувати декілька варіантів плану за допомогою змінних вхідних показників і знаходити оптимальні рішення.

Фінансовий важіль є засобом дії фінансового методу. До фінансових важелів відносяться: прибуток, доходи, амортизаційні відрахування, економічні фонди цільового призначення, фінансові санкції, орендна плата, процентні ставки за кредитами, депозитами, облігаціями та ін.

Правове забезпечення функціонування фінансового механізму включає законодавчі акти, постанови, накази, циркулярні листи і інші правові документи органів управління. Залучення юридичних норм дозволяє встановити єдині правила організації фінансових зв'язків, захистити економічні інтереси суспільства, проводити єдину політику у сфері фінансів, забезпечити фінансову дисципліну.

Нормативне забезпечення включає інструкції, нормативи, норми, тарифні ставки, методичні вказівки, ліміти і резерви.

Інформаційне забезпечення складається з різного типу статистичною, економічною, комерційною, фінансовою і іншої інформації. Сюди відносяться

повідомлення про фінансову стійкість і платоспроможність партнерів і конкурентів, про ціни, курси, дивіденди на товарному, фондовому, валютному ринках. Той, хто володіє інформацією, володіє і фінансовим ринком.

Основні методи фінансового впливу на соціально-економічний розвиток - це фінансове забезпечення і фінансове регулювання.

Оскільки ці два методи є глобальними і узагальнювальними і включають окремі часткові методи, то їх можна виділити як структурні підсистеми фінансового механізму, дії фінансів, що характеризують зміст, на різні аспекти розвитку суспільства .

Встановлення пріоритетності того або іншого методу лежить в основі визначення напрямів фінансової політики держави. Чим вище рівень розвитку суспільства і економіки, тим більша роль фінансового регулювання.

Ефективність фінансового механізму досягається за рахунок злагодженої дії усіх його складових елементів відповідно до потреб та інтересів суспільства за умови напрацювання належної законодавчої та нормативної бази. З метою досягнення більш раціональної та ефективної роботи на підприємстві в сфері економічних та фінансових питань доцільно створити єдину функціональну систему, а саме: фінансово-економічний механізм, - з такою пропозицією погоджується і В. П. Москаленко, який наполягає на органічному взаємозв'язку економічного та фінансового механізмів [4].

Система управління фінансами має одне з найважливіших значень для розвитку і функціонування в цілому економіки. Українська система управління, що склалася нині, розвивалася в процесі реформ переходу від планово-централізованої економіки до ринкової. У першому випадку управління фінансами здійснювалося директивно-адміністративними методами. Проблем фінансового ринку не виникало унаслідок того, що як такого його взагалі не було, хоча деякі елементи цього ринку все ж існували, тобто випускалися державні позики, функціонували ощадні каси для населення і інші. Але вони не чинили істотної дії на саму діяльність фінансового середовища і як наслідок самої економіки. Свого часу цивілізована ринкова економіка не може стабільно і успішно розвиватися і функціонувати без добре керованої і відлагодженої фінансової системи і регульованого фінансового ринку. Фінансова система і ринок функціонують на основі реальної економіки, яка робить матеріальні і духовні блага. В той же час вони визначають і обслуговують умови діяльності найреальнішої економіки. Саме тому в ринковій економіці управління фінансами набуває важливого значення.

Контроль за станом фінансів покликаний виступати ланкою зворотного зв'язку в ланцюзі управління, надавати органам управління необхідну інформацію про дотримання законів, норм і правил формування і використання фінансів.

Фінансовий механізм повинен якнайповніше описувати фінанси підприємств і ефективно реалізовувати фінанси підприємств своїх функцій і їх взаємозв'язку.

Таким чином, можна сказати, що фінансовий механізм є складовою частиною господарського механізму, в яку входять фінансові важелі, сукупність

фінансових стимулів, форм, інструментів і способів регулювання фінансових процесів і стосунків. Фінансовий механізм включає деякі аспекти, такі як передусім ціни, мита, податки, дотації, штрафи, пільги, субсидії, санкції, банківський кредитний і депозитний відсоток, тарифи, облікову ставку і тому подібне.

Ефективність фінансового механізму визначається взаємозалежним, узгодженим, комплексним функціонуванням усіх його елементів. Основними шляхами для підвищення ефективності функціонування фінансового механізму є:

1) об'єктивна обґрунтованість фінансового механізму, який повинен бути сформований з урахуванням об'єктивних закономірностей розвитку економіки держави;

2) удосконалення правового забезпечення фінансового механізму організації економіки України;

3) використання економіко-математичного моделювання, яке дасть змогу знаходити оптимальні значення фінансового механізму як на мікро- так і на макрорівні, спрогнозувати бажаний результат впливу фінансового механізму на економічні показники держави чи підприємства, вміло і своєчасно використовувати необхідні чинники, надавши їм конкретного числового значення;

4) науково-обґрунтоване фінансове планування й прогнозування обсягів централізованих та децентралізованих фінансових ресурсів, їх розподілу і використання.

Висновки. Згідно з отриманими результатами дослідження можна зробити висновок, що фінансовий механізм є одним з найважливіших аспектів економічної діяльності держави. Всі елементи фінансового механізму є складовою частиною єдиного цілого і, в той же час, функціонують відносно самостійно. У зв'язку з цим виникає необхідність постійного узгодження їх діяльності. Таким чином, фінансовий механізм включає комплексну взаємодію фінансових інструментів за допомогою яких забезпечуються оптимальні параметри формування фінансових ресурсів та максимальна ефективність їх використання для забезпечення економічного розвитку та соціальних потреб громадян. Дотримання зазначених шляхів підвищення ефективності функціонування фінансового механізму є запорукою його успішної реалізації в ході управління фінансами на централізованому і децентралізованому рівнях.

Список використаних джерел

1. Ковбасюк Ю. В. Державне регулювання в умовах ринкової економіки / Ю. В. Ковбасюк, В. Д. Бакуменко // Енциклопедія державного управління [Текст] : у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; наук.-ред. кол. : Ю. В. Ковбасюк (голова) [та ін.]. — К. : НАДУ, 2011. — Т. 1 :

Теорія державного управління / наук.-ред. кол. : В. М. Князєв (співголова), І. В. Розпутенко (співголова) [та ін.], 2011. — С. 153, 154.

2. Комарницький І.М. Організаційно-економічні механізми розвитку підприємництва / І.М. Комарницький. Л., 2000. 226 с.

3. Маматова Л.Ш. Державне регулювання підприємницької діяльності в Україні / Л.Ш. Маматова // Вісник Приазовського державного технічного університету : зб. наукових праць / ДВНЗ «ПДТУ». Маріуполь, 2017. Вип. 33. С. 153–160.

4. Чередниченко Г.А. Механізм державного регулювання підприємницької діяльності в Україні та напрями його вдосконалення / Г.А. Чередниченко // Economics and management: problems of science and practice: Collection of scientific articles. Nürnberg: Verlag SWG imex GmbH, 2014. Vol. 1. P. 162–167. URL: http://conf.at.ua/archive/19_12_2014_Vol_1.pdf.

5. Чугунов І.Я. Фінансова політика у системі соціально-економічного розвитку України / за ред. Чугунова І.Я.- К.: Київ.нац.торг.-економ.ун-т, 2016. - 236 с.

References

1. Kovbasiuk Yu. V. Derzhavne rehuliuвання v umovakh rynkovoї ekonomiky / Yu. V. Kovbasiuk, V. D. Bakumenko // Entsyklopediia derzhavnoho upravlinnia [Tekst] : u 8 t. / Nats. akad. derzh. upr. pry Prezydentovi Ukrainy ; nauk.-red. kol. : Yu. V. Kovbasiuk (holova) [ta in.]. — K. : NADU, 2011. — T. 1 : Teoriia derzhavnoho upravlinnia / nauk.-red. kol. : V. M. Kniaziev (spivholova), I. V. Rozputenko (spivholova) [ta in.], 2011. — S. 153, 154.

2. Komarnytskyi I.M. Orhanizatsiino-ekonomichni mekhanizmy rozvytku pidpriemnytstva / I.M. Komarnytskyi. L., 2000. 226 s.

3. Mamatova L.Sh. Derzhavne rehuliuвання pidpriemnytskoi diialnosti v Ukraini / L.Sh. Mamatova // Visnyk Pryazovskoho derzhavnoho tekhnichnoho universytetu : zb. naukovykh prats / DVNZ «PDTU». Mariupol, 2017. Vyp. 33. S. 153–160.

4. Cherednychenko H.A. Mekhanizm derzhavnoho rehuliuвання pidpriemnytskoi diialnosti v Ukraini ta napriamy yoho vdoskonalennia / H.A. Cherednychenko // Economics and management: problems of science and practice: Collection of scientific articles. Nürnberg: Verlag SWG imex GmbH, 2014. Vol. 1. P. 162–167. URL: http://conf.at.ua/archive/19_12_2014_Vol_1.pdf.

5. Chuhunov I.Ia. Finansova polityka u systemi sotsialno-ekonomichnoho rozvytku Ukrainy / za red. Chuhunova I.Ia.- K.: Kyiv.nats.torh.-ekonom.un-t, 2016. - 236 s.